

Лариса Грень

професор, доктор наук з державного управління, доцент, Національний технічний
університет “Харківський політехнічний інститут”, Харків, Україна

E-mail: mega_lgren@ukr.net

ШЛЯХИ РОЗВ’ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація: у статті досліджено проблемні питання у сфері професійно-технічної освіти України; низький рівень фінансування визначено як головний показник погіршення стану системи професійно-технічної освіти; представлено результати дослідження, проведеного у різних регіонах України (зокрема, у Луганській (підконтрольній Україні території), Полтавській, Волинській і Харківській областях) щодо оцінювання результативності функціонування системи професійно-технічної освіти й експертного оцінювання учнями та студентами їхньої майбутньої професійної діяльності; наведено сформульовані респондентами пропозиції щодо напрямів покращення функціонування та/або розвитку системи професійно-технічної освіти.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, інноваційний розвиток, експертне оцінювання, майбутня професійна діяльність, матеріально-технічне забезпечення, педагогічна майстерність.

Larysa Hren'

professor, doctor in public management, associated professor, National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv, Ukraine

E-mail: mega_lgren@ukr.net

THE WAYS OF SOLVING PROBLEM ISSUES IN THE SPHERE OF VOCATION- AND-TECHNICAL EDUCATION FUNCTIONING IN UKRAINE

Abstract: the article researches the problem issues in vocation-and-technical education of Ukraine: a low financing level is determined as the principal indicator of worsening of the state of vocation-and-technical training; the results of a research on estimating the efficiency of vocation-and-technical training system operation and expert estimations by students of their future professional activities following interviewing students in various regions of Ukraine (in particular, in Lugansk area (controlled by Ukrainian government), Poltava, Volyn, and Kharkiv areas) is presented; also, the respondent's proposals as to the lines of improving the operation and/or development of the vocation-and-technical training system are offered.

Key words: vocation-and-technical training, innovation development, expert evaluation, future professional education, material and technical support, pedagogic skills.

Лариса Грень

ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМНЫХ ВОПРОСОВ В СФЕРЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотація: в статті досліджені проблемні питання в сфері професійно-технічного освіти України; низький рівень

© Лариса Грень, 2020

финансирования определен как главный показатель ухудшения состояния системы профессионально-технического образования; представлены результаты исследования, проведенного в разных регионах Украины (в частности, в Луганской (подконтрольной Украине территории), Полтавской, Волынской и Харьковской областях) по оценке результативности функционирования системы профессионально-технического образования и экспертного оценивания учащимися и студентами их будущей профессиональной деятельности; приведены сформулированные респондентами предложения по направлениям улучшения функционирования и / или развития системы профессионально-технического образования.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, инновационное развитие, экспертная оценка, будущая профессиональная деятельность, материально-техническое обеспечение, педагогическое мастерство.

Larysa Hren'

An extended abstract of the paper on the subject of:

“The ways of solving problem issues in the sphere of vocation-and-technical education functioning in Ukraine”

***Problem setting.** The National strategy for education development in Ukraine till 2021 highlights the development of vocation-and-technical training among other lines in education sphere as a priority direction. Forming an efficient vocation-and-technical training system capable of ensuring training the personnel needed for innovative development of national economy becomes one of the main tasks of the education development concept.*

***Analysis of recent research and publications.** The issue of development and operation of the national education system is within the scope of scientific interest of such scientists as V.Yu. Bykov, S.M. Dombrovska, V.M. Moroz, O.G. Romanovskiy, and other scientists. The issues of improvement of the vocation-and-technical training system operation are studied in the research by D. Aistrakhanov, M. Waintraub, V. Grygorieva, L. Kuzminska, N. Nychkalo, V. Novikov, L. Onyschuk, P. Semenov, O. Scherbak, V. Yagupov, and other scientists.*

Highlighting the previously unresolved parts of the general problem, the article is dedicated to. To determine on the grounds of the conducted research the problem issues in the sphere of functioning of the vocation-and-technical training in

Ukraine and to offer possible ways of solving them.

***Paper main body.** The paradigm of education is being changed from “education for the rest of life” to “education during the living” [5; 14]. This is why the implementation of the goals of current vocation-and-technical education (VTE) remains urgent for its development and operation.*

Considerable transformations become necessary due to worsening of the main indicators of general development of the country’s vocation-and-technical training system because of decrease in the number of education institutions, qualified personnel’s labor immigration abroad, outdated material base of VTE institutions, pedagogues’ and production training instructors’ being uninterested in quality training of the youth due to low motivation, the absence of preferences for students, and low financing level.

To prove the above, here are the outcomes of the research conducted in various regions of Ukraine (particularly, in Lugansk area (controlled by Ukrainian government), Poltava, Volyn, and Kharkiv areas) concerning an estimation of the efficiency of the vocation-and-technical training system operation and students’ expert evaluation of

their future professional activity. The main criteria for choosing by future qualified workers of a VTE institution for obtaining a profession are: “demand in the labor market”, obtaining a competitive specialty”, and “demand for specialists in certain types of professions”.

The prevailing majority of Lugansk (56,0 %), Kharkiv (50,0 %), and Poltava (44 %) areas think that the quality of vocational training generally influences employment of VTE institutions graduates.

The respondents' answers attest to the need in paying more attention to development of distance education at VTE institutions in the western region. In each region, for future skilled workers there exist their own advantages and possibilities for distance learning.

Conclusions of the research. 1) the key role in control of the VTE system financing pertains and should pertain to state power bodies; 2) quality vocational training determines competitiveness of future skilled workers in the labor market and a possibility

for career growth; 3) vocational training immediately at an enterprise and obtaining several working professions increases the respondents' chances of being more adapted to changes and more demanded for in the labor market; 4) among the problem issues in the VTE sphere remain the inconsistency of the available material and technical base of VTE institutions with current development level of information technologies due to morally and technically outdated equipment; a lag in current level of VTE institutions' personnel and management's professional competency from current requirements; the absence of an efficient system of prognosticating perspective development of the VTE sphere; 5) coverage of production age citizens with permanent VTE with taking into account the new requirements and perspectives in the labor market every five years will enhance the enlargement of the vocation-and-technical training system of Ukraine. The perspective lines in further research are analysis of the VTE development and its interaction with production.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На законодавчому рівні освіта визначається як стратегічний ресурс покращення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [16]. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року пріоритетним серед інших напрямів освітянської галузі є розвиток професійно-технічної освіти [10], **отже**, створення ефективної системи професійної освіти, спроможної забезпечити необхідними кадрами потреби інноваційного розвитку економіки країни, стає одним із головних завдань концепції розвитку освіти. Професійно-технічна освіта, щоб відповідати європейським вимогам до освітнього простору, актуальним змінам у світовій економіці й інноваційному поступу суспільства, має постійно розви-

ватися й удосконалюватися. Провідна роль у розв'язанні проблеми підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до потреб особи, національної економіки та суспільства, оновленні й осучасненні системи фахової передвищої освіти належить Міністерству освіти і науки України, яке, відповідно до статті 8 Закону України “Про фахову передвищу освіту”, визначено основним розробником її стандартів [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема розвитку і функціонування вітчизняної системи освіти знаходиться у колі наукових інтересів учених В. Бикова, С. Домбровської, В. Мороза, О. Романовського, у дослідженнях яких порушуються питання сучасного етапу розвитку інформатизації національної системи освіти [2], вдосконалення навчального процесу, подолання бюрократизму в науці та в

управлінні нею [6], використання міжнародного досвіду для удосконалення змісту та практики використання функціонування системи вищої освіти [9], розв'язання актуальних проблем підготовки гуманітарно-технічної та управлінської еліти як стратегічного напрямку діяльності закладу вищої освіти [13].

Питанням покращення функціонування системи професійно-технічної освіти присвячені дослідження Д. Айстраханова, М. Вайнтрауб, В. Григор'євої, Л. Кузьмінської Н. Ничкало, В. Новікова, Л. Онишук, П. Семенова, О. Щербак, В. Ягупова та інших науковців. У своїх роботах дослідники зміст професійної підготовки кваліфікованих робітників пов'язують із відповідними Державними стандартами професійно-технічної освіти [1], обґрунтовують прогностично значущі концептуальні основи управління розвитком ПТО [3], висвітлюють актуальні питання соціального партнерства в управлінні розвитком професійно-технічного навчального закладу [7], розвитку неперервної освіти, реалізації державної політики з підготовки виробничого персоналу [11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. З огляду на детальне вивчення питання розвитку та становлення якісної системи професійно-технічної освіти є багато питань, що залишилися поза увагою дослідників, зокрема щодо перспектив трансформаційних змін, затверджених МОНУ.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). На підставі проведеного дослідження визначити проблемні питання у сфері функціонування професійно-технічної освіти в Україні та запропонувати можливі шляхи їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Затребуваність висококваліфікованих робітників на ринку праці не лише зумовлює їх швидке працевлаштування, а й стимулює бажання

постійно вдосконалювати свій професійний рівень. Парадигма освіти змінюється з освіти «на все життя» на освіту «протягом усього життя» [5; 14]. Тому реалізація цілей сучасної професійно-технічної освіти (ПТО) залишається актуальною для її розвитку і функціонування.

Можна визначити такі цілі ПТО:

– реалізація конституційного права громадян на здобуття професії у вигляді допрофесійної та первинної професійної підготовки, а також перепідготовки та підвищення кваліфікації;

– задоволення потреби вітчизняної економіки у кваліфікованих конкурентоспроможних робітниках;

– допомога в реалізації політики держави щодо зайнятості населення;

– забезпечення належних функціонування й розвитку навчальних закладів ПТО різних форм власності та підпорядкування.

За даними Державної служби статистики України, кількість зареєстрованих безробітних у 1 кварталі 2020 року становила 373 000 осіб. Серед них 43 % шукачів роботи – громадяни з вищою освітою, 38 % – професійно-технічною та 19 % – загальною середньою. Відповідно ж роботодавцями в січні 2020 року подано до бази служби зайнятості 68 тисяч вакансій. За видами економічної діяльності найбільша кількість пропозицій роботи належала: переробній промисловості (18,5%), торгівлі та ремонту транспортних засобів (15,7 %), транспорту (11,3 %), державному управлінню (8,0 %), освіті (7,8 %) [12].

Суттєві перетворення стають необхідними через погіршення головних показників загального стану розвитку системи професійно-технічної освіти країни, зокрема через зменшення у ній кількості навчальних закладів, тому і кількості учнів. Так, замість 756 закладів ПТО України, що функціонували на початку 2018 р., на початок 2020 року лишилося 714 таких закладів, тобто їхня кількість зменшилася на 5,5 %. Відповідно і кількість учнів

лише протягом періоду з 2015 до 2017 рр. скоротилася на 35 тис. осіб (304 тис. осіб у 2015 р. і 269 тис. – у 2017 р.) [4].

Відтік кваліфікованої трудової сили за кордон, застарілість матеріальної бази закладів ПТО, незацікавленість педагогів і майстрів виробничого навчання в якісному навчальному процесі для молоді через низьку вмотивованість праці, відсутність пільг для учнів, хоча у закладах ПТО навчається найуразливіша категорія молоді, – все це зумовлює зниження престижу ПТО в Україні.

Індекс людського розвитку в нашій країні, за даними ООН, пояснюється масовістю й доступністю освіти. Ситуацію ускладнює те, що кількість тих, хто бажає отримати вищу освіту (сьогодні 86 % випускників шкіл прагнуть здобути за рахунок державного бюджету або за контрактною основою саме вищу освіту) в рази перевищує кількість тих, хто отримує статус кваліфікованого робітника, що приводить до перенасиченості ринку праці спеціалістами та магістрами й деякою мірою перешкоджає працевлаштуванню випускників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ). Втім, за даними державної статистики, рівень працевлаштування випускників ПТНЗ становить 82,0 %, тобто його рівень є достатнім і свідчить про їхню затребуваність на ринку праці [15; 17].

Окремим, майже головним показником погіршення стану системи ПТО в Україні служить стабільно низький рівень її фінансування. Саме через відсутність цілеспрямованого фінансування матеріально-технічна база закладів ПТО і відстає від сучасного розвитку технологій.

Окремі поодинокі спроби покращити ситуацію на рівні держави, як-то підтримка з держбюджету підготовки щодо професій загальнодержавного значення, впровадження державних стандартів на модульно-компетентнісній основі стосовно деяких професій, пілотні проєкти МОН зі створення навчально-практичних центрів (НПЦ) галузевого спрямування; посилення взаємодії

держави та суб'єктів підприємницької діяльності тощо, цю проблему так і не вирішили, тож, стан фінансування ПТО доводиться визнати незадовільним.

Це підтверджує дослідження, проведене нами у різних регіонах України (зокрема, у Луганській (підконтрольній Україні території), Полтавській, Волинській і Харківській областях), щодо оцінювання результативності функціонування системи ПТО й експертного оцінювання учнями та студентами їхньої майбутньої діяльності. Опитування проводили серед учнів ПТНЗ і студентів ЗВО I–II рівня акредитації. У дослідженні взяло участь 704 особи.

На питання, який із зазначених чинників впливає на якість підготовки майбутньої професійної діяльності, відповіді учнів ПТНЗ різних областей розподілились у такий спосіб:

– педагогічна майстерність викладачів і майстрів виробничого навчання була визнана провідним показником у респондентів Харківської області (34,4 %), майже однакові місця продемонстрували відповіді респондентів Луганської (29,8 %) та Волинської (29,3 %) областей, на останньому місці (хоча і доволі високим) цей показник виявився у респондентів Полтавської області (22,7 %);

– матеріально-технічне забезпечення навчального процесу (оснащення лабораторій, сучасне обладнання виробничих майстерень наявність баз практик на виробництві тощо) більш вирішальним чином впливає на якість професійної підготовки у респондентів Луганської області (26,8 %); майже однакові результати демонструють відповіді респондентів Волинської (20,9 %) та Полтавської (19,3 %) областей, останнє місце цей чинник посідає у респондентів Харківської області (13,8 %);

– чинник відповідності змісту навчальних програм і методів викладання вимогам часу й запитам ринку праці – має вирішальне значення для респондентів Луганської області (29,7 %), друге місце

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ЗМІСТУ

він посідає у респондентів Харківської області (21,1 %), на третє місце його поставили респонденти Волинської (16,4 %) і Полтавської (16,9 %) областей;

– чинник взаємодії ПТНЗ із підприємствами, організаціями та установами, які є потенційними роботодавцями для випускників ПТНЗ, і наявність у ПТНЗ потужної бази для практики тощо є важливим для респондентів Полтавської області (20,6 %), у респондентів Волинської області він посідає друге місце (18,0 %) і майже однакову позицію займає у відповідях респондентів Луганської (10,2 %) та Харківської областей (12,7 %);

– рівень освітньої діяльності у ПТНЗ, з діяльністю якого учні обізнані (можливість пройти стажування за кордоном, участь ПТНЗ у реалізації міжнародних проєктів тощо) виявився найбільш вагомим для респондентів Полтавської області (20,5 %), друге місце він посідає у респондентів Волинської області (16,7 %), передостаннє – у респондентів Харківської області (15,5 %) й останнє – у респондентів Луганської області (3,5 %).

Оцінки чинників, що, на думку опитуваних, впливають на якість підготовки до майбутньої професії, залежно від областей показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Чинники, що впливають на якість підготовки до майбутньої професійної діяльності				
Чинники, що впливають на якість підготовки до майбутньої професійної діяльності	Область			
	Волинська	Луганська	Полтавська	Харківська
Педагогічна майстерність викладачів і майстрів виробничого навчання	29,3 %	29,8 %	22,7 %	34,4 %
Матеріально-технічне забезпечення навчального процесу	20,9 %	26,8 %	19,3 %	13,8 %
Відповідність змісту навчальних програм і методів викладання вимогам часу та попиту ринку праці	16,4 %	29,7 %	16,9 %	21,1 %
Взаємодія ПТНЗ із підприємствами, організаціями та установами, які є потенційними роботодавцями для випускників	18,0 %	10,2 %	20,6 %	12,7 %
Рівень освітньої діяльності у ПТНЗ	16,7 %	3,5 %	20,5 %	15,5 %

Джерело: авторська розробка

Відповіді респондентів на питання “За якою з нижче зазначених ознак Ви обираєте конкретне ПТНЗ для отримання фаху?” подано у зведеній таблиці 2.

Таблиця 2

Ознаки, за якими майбутні кваліфіковані робітники обирають ПТНЗ для отримання фаху				
Ознаки вибору ПТНЗ	Область			
	Волинська	Луганська	Полтавська	Харківська
1. Отримання конкурентної спеціальності	15,0 %	14,0 %	13,3 %	16,9 %
2. Близькість до місця постійного проживання	6,9 %	12,9 %	4,8 %	10,2 %
3. Затребуваність на ринку праці	18,6 %	12,9 %	20,0 %	20,2 %
4. Конкурентоспроможність за майбутнім фахом	5,8 %	12,0 %	6,4 %	9,4 %
5. Поради близьких	15,0 %	7,4 %	16,7 %	8,7 %
6. Репутація ПТНЗ серед Вашого оточення	16,2 %	9,9 %	12,5 %	6,6 %
7. Підготовка за традиційними професіями	4,7 %	12,9 %	7,8 %	1,6 %
8. Попит на фахівців за окремими видами професій	6,2 %	12,4 %	9,7 %	11,5 %
9. Можливість участі у міжнародних проєктах	5,9 %	4,5 %	3,7 %	9,7 %
10. Можливість стажування за кордоном	5,7 %	5,1 %	5,1 %	5,2 %

Джерело: авторська розробка

Зокрема, для респондентів Харківської, Полтавської і Волинської областей така ознака, як “Затребуваність на ринку праці”, має показники 20,2 %, 20,0 % і 18,6 % відповідно (найвищий показник із усіх запропонованих ознак). Друге місце посідає ознака “Отримання конкурентної спеціальності”: 16,9 % – у респондентів Харківської, 15,0 % – Волинської й 14,0 % і 13,3 % – у респондентів Луганської і Полтавської областей відповідно. Ознака “Репутація ПТНЗ серед Вашого оточення” має найвищий показник у респондентів Волинської області – 16,2 %. Така ознака, як “Близькість до місця постійного проживання”, є важливою для респондентів Луганської області (12,9 %) і є найвищим показником серед відповідей респондентів усіх областей. “Попит на фахівців за окремими видами професій” – ця ознака є більш важливою для респондентів Луганської і Харківської областей, її показник становить 12,4 % і 11,5 % відповідно. Для респондентів Луганської області така ознака, як “Підготовка за традиційними професіями» становить 12,9 %, має найбільший показник порівняно з показниками респондентів інших областей. “Можливість участі у міжнародних проектах” – ця ознака має найвищий показник порівняно з іншими у респондентів Харківської області. “Поради близьких” – ознака, на яку звертають увагу під час вибору ПТНЗ, має суттєве значення у респондентів Полтавської і Волинської областей (16,7 % і 15,0 % відповідно). Отже, головними

ознаками у виборі ПТНЗ для отримання фаху у майбутніх кваліфікованих робітників виступають такі: “Затребуваність на ринку праці”, “Отримання конкурентної спеціальності”, “Конкурентоспроможність за майбутнім фахом” і “Попит на фахівців за окремими видами професій”.

Відповіді респондентів на питання “Чи відповідають ті професійні знання, уміння і навички, які надаються учневі ПТНЗ, тим вимогам, які висуває до їхнього обсягу та рівня ринок праці?”, узагальнено у зведеній таблиці 3. Так, 85,7 % респондентів Луганської області вважають, що професійні знання, уміння і навички, які надаються учневі ПТНЗ, у цілому відповідають вимогам, які висуває до їхнього обсягу та рівня ринок праці; у респондентів Харківської області цей показник становить 44,4 %, а у респондентів Полтавської області – 37,3 %. Проте, зважаючи на відповіді “майже ні”, дані 16,7 %, і “скоріше ні” – 11,2 % респондентів Харківської області, на відповіді “майже ні” – 5,4 % “іскоріше ні” – 9,0 % респондентів Волинської області, а також на відповіді “майже ні” – 3,3 % і “скоріше ні” – 13,2 % респондентів Полтавської області, можемо зробити висновок, що знання, вміння й навички, які одержують учні ПТНЗ, не зовсім відповідають вимогам ринку праці, через що треба підвищувати якість їхньої підготовки, і вирішення цього завдання цілковито залежить від державного управління освітою.

Таблиця 3

Відповідність професійних знань, умінь і навичок, які надаються учневі ПТНЗ, вимогам ринку праці					
Область	Відповідність професійних знань, умінь і навичок				
	Майже ні	Скоріше ні	В цілому відповідають	Скоріше так	Так
Волинська	5,4 %	9,0 %	26,6 %	20,0 %	39,0 %
Луганська	0,0 %	0,0 %	85,7 %	12,0 %	2,3 %
Полтавська	3,3 %	13,2 %	37,3 %	33,0 %	13,2 %
Харківська	16,7 %	11,2 %	44,4 %	22,2 %	5,5 %

Джерело: авторська розробка

Відповіді респондентів на питання “Чи впливає якість професійної підгото-

вки на працевлаштування випускника ПТНЗ?” узагальнено у зведеній таблиці 4.

Вплив якості професійної підготовки на працевлаштування випускника ПТНЗ					
Область	Вплив якості професійної підготовки на працевлаштування випускника				
	Майже ні	Скоріше ні	У цілому впливає	Скоріше так	Так
Волинська	3,6 %	14,5 %	14,5 %	21,8 %	45,6 %
Луганська	4,0 %	12,0 %	56,0 %	4,0 %	24,0 %
Полтавська	0,0 %	11,1 %	44,4 %	16,7 %	27,8 %
Харківська	0,0 %	16,6 %	50,0 %	11,1 %	22,3 %

Джерело: авторська розробка

За результатами опитування ми можемо зробити висновок, що переважна більшість респондентів Луганської (56,0 %), Харківської (50,0 %) та Полтавської (44,4 %) областей вважає, що якість професійної підготовки в цілому впливає на працевлаштування випускників ПТНЗ.

Відповіді респондентів на питання «Що саме, особисто для Вас, означає якість професійної (професійно-технічної) підготовки?» розподілилися наступним чином. Для 28,4 % респондентів Харківської і 23,6 % респондентів Луганської областей якісна професійна підготовка надає можливість бути конкурентними на ринку праці; для респондентів Луганської і Полтавської областей – це можливість отримати високий рівень заробітної плати (35,2 % і 26,4 % відповідно). 24,1 % респондентів Волинської і 23,2 % респондентів Харківської областей пов'язують якісну професійну підготовку з можливістю відкрити власну справу. Те, що якість професійної підготовки надає можливість отримати високий рівень заробітної плати, є аксіомою для всіх респондентів, зокрема у респондентів Волинської і Харківської областей цей показник становить

22,3 % і 23,2 % відповідно. Однак 21,8 % респондентів Полтавської області пов'язують із отриманням якісної професійної освіти надію вступу до ЗВО (це доволі високий показник порівняно з показниками респондентів інших областей).

Відповіді респондентів на питання «Чи може дистанційна освіта забезпечити вирішення питання підвищення якості підготовки фахівців у системі ПТНЗ?» узагальнено у зведеній таблиці 5. Позитивну відповідь на це питання дали респонденти Луганської області («так» – 24,0 % і «у цілому так» 52,0 %, що становить 76,0 %) і респонденти Полтавської області («так» – 8,3, % і «у цілому так» 50,0 %, що становить 58,3 %). Майже порівну розділились думки у респондентів Харківської області («так» – 23,1 % і «у цілому так» – 26,4 %, що становить 49,5 %; «ні» – 10,9 % і «скоріше ні» – 39,6 %, що становить 50,5 %). Проте відповідь респондентів Волинської області була діаметральною протилежною («ні» – 30,9 % і «скоріше ні» – 32,7 %, що становить 63,6 %). Відповіді опитуваних свідчать, що у Західному регіоні розвитку дистанційної освіти у ПТНЗ необхідно приділяти більше уваги.

Таблиця 5

Роль дистанційної освіти у підвищення якості підготовки фахівців у системі ПТНЗ				
Область	Так	У цілому так	Скоріше ні	Ні
Волинська	11,0 %	25,4 %	32,7 %	30,9 %
Луганська	24,0 %	52,0 %	8,0 %	16,0 %
Полтавська	8,3 %	50,0 %	33,4 %	8,3 %
Харківська	23,1 %	26,4 %	39,6 %	10,9 %

Джерело: авторська розробка.

Майбутнім кваліфікованим робітникам було запропоновано оцінити за десятибальною шкалою переваги і можли-

вості дистанційного навчання. Результати відповідей подано у зведеній таблиці 6

Таблиця 6

Переваги і можливості дистанційного навчання	Область			
	Волинська	Луганська	Полтавська	Харківська
1. Дистанційне навчання дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання	20,8 %	28,4 %	22,4 %	36,4 %
2. Молодь, яка не може поєднувати навчання з роботою або проживає у віддаленій від обласних центрів місцевості	12,6 %	30,0 %	22,8 %	25,0 %
3. Доступна можливість одержати освіту за кордоном з мінімальними фінансовими витратами із великим вибором спеціальностей	44,5 %	20,0 %	20,1 %	20,5 %
4. Конкретний зв'язок знань з діями	10,2 %	10,0 %	14,5 %	14,2 %
5. Паралельне одержання освіти	11,9 %	11,6 %	21,2 %	15,3 %

Джерело: авторська розробка.

Узагальнюючі отримані дані, бачимо, що 44,5 % респондентів Волинської області виокремили таку перевагу дистанційного навчання, як “Доступна можливість одержати освіту за кордоном із мінімальними фінансовими витратами із великим вибором спеціальностей”, 36,4 % респондентів Харківської області вважає, що дистанційне навчання дає свободу вибору місця, часу й темпу навчання; 30,0 % респондентів Луганської області вважає суттєвою таку перевагу, як її доступність для молоді «яка не може поєднувати навчання з роботою або проживає у віддаленій від обласних центрів місцевості»; перевагу “Паралельне одержання освіти” виділили 21,2 % респондентів Полтавської області. Як бачимо, для кожного регіону для майбутніх кваліфікованих робітників існують свої переваги і можливості

дистанційного навчання.

Відповіді респондентів на питання “Чи маєте Ви намір після закінчення ПТНЗ продовжувати своє навчання у закладі вищої освіти (ЗВО)?” подано у зведеній табл. 7 Навчатися у ЗВО після закінчення ПТНЗ бажають респонденти Полтавської області: “так” – 44,1 % і “скоріше так” – 29,5 %, що становить 74,6 %; негативний показник є найвищим у респондентів Луганської області: “ні” – 16,0 % і “скоріше ні, ніж так” – 36,0 %, що становить 52 %; у респондентів Волинської області негативна відповідь у сумі становить 43,9 %. У респондентів Харківської області цей показник має більш розпливчастий характер. Отже, ми можемо зробити висновок, що більшість респондентів задоволена рівнем своєї професійної освіти.

Таблиця 7

Область	Навчання у ЗВО після закінчення ПТНЗ				
	Так	Скоріше так	Скоріше так, ніж ні	Скоріше ні, ніж так	Ні
Волинська	19,3 %	17,5 %	19,3 %	26,4 %	17,5 %
Луганська	8,0 %	8,0 %	32,0 %	36,0 %	16,0 %
Полтавська	44,1 %	29,5 %	8,8 %	8,8 %	8,8 %
Харківська	30,7 %	15,4 %	30,7 %	15,4 %	11,5 %

Джерело: авторська розробка

Респондентам було запропоновано оцінити вагомість впливу зазначених окремих чинників на результативність діяльності ПТНЗ. Узагальнивши відповіді,

було отримано такі дані: 29,7 % респондентів Полтавської області віддають перевагу такому чиннику, як проведення практичних занять безпосередньо на виробництві, а у респондентів Волинської області цей показник становить 25,0 %; 29,1 % респондентів Харківської області і 28,0 % респондентів Луганської області віддають перевагу покращенню використання приміщень та обладнання (класних кімнат і майстерень); 28,8 % респондентів Волинської області – співвідношенню викладачів і майстрів виробничого навчання та студентів. Показник такого чинника, як розширення міжнародних зв'язків ПТНЗ, є найвищим у респондентів Харківської області – 17,6 %, а показник варіанту відповіді “компетентність адміністрації ПТНЗ у вирішенні питань підготовки фахівців” є найвищим у респондентів Луганської області та становить 22, %.

Респондентам було запропоновано сформулювати пропозиції щодо напрямів покращення функціонування та/або розвитку системи професійно-технічної освіти. Відповіді ми об'єднали у чотири блоки.

1. Теоретична складова навчання: “змінити принцип оцінювання знань учнів; проводити щорічне професійне тестування викладачів та майстрів виробничого навчання ПТНЗ, зробити на всіх курсах і фахах залікові тижні; прибрати зайві дисципліни (філософія, соціологія, екологія, культурологія – лише заважають отримати професійно-технічну освіту); оновити навчальні програми; розробити електронні підручники”.

2. Практична складова навчання: “більше практики учням на підприємствах”, “практика має проходити в реальних умовах”, “забезпечити проведення практичних занять безпосередньо на виробництві”, “можливість отримати перше робоче місце”, “більше зв'язку з підприємствами, вищий рівень відповідності системи професійного навчання сучасності”, “оплата праці під час проходження практики”.

3. Модернізація закладів професійно-технічної освіти: “оновити облад-

нання навчальних кабінетів, лабораторій і майстерень”, “у закладі повинно бути нове обладнання, а не верстати 1978 року”, “придбати сучасну комп'ютерну техніку, підручники”, “оновити навчальні експонати та стенди; придбати, інвентар для тренажерних залів”.

4. Фінансування закладів ПТО: “виділяти більше коштів на потреби навчального закладу”, “збільшити розмір стипендії”, “надати учням пільги: безоплатне харчування, безоплатний проїзд залізничним транспортом і безоплатний проїзд до училища”, “підвищити зарплату вчителям і майстрам виробничого навчання”.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами дослідження, проведеного нами у різних регіонах України (Луганській, Полтавській, Волинській і Харківській областях) щодо оцінювання функціонування системи ПТО й експертного оцінювання студентами їхньої майбутньої діяльності за обраною професією, ми дійшли висновків: 1) ключова роль у контролі за фінансуванням системи ПТО належить і має належати органам державної влади; 2) якісна професійна підготовка зумовлює конкурентоспроможність майбутніх робітників на ринку праці та можливість кар'єрного зростання; 3) професійна підготовка безпосередньо на підприємстві та отримання декількох робітничих спеціальностей збільшує шанс респондентів бути мобільними до змін і більш затребуваним на ринку праці; 4) проблемними питаннями у сфері ПТО залишаються: невідповідність наявної матеріально-технічної бази закладів ПТО сучасному рівню розвитку інформаційних технологій через моральну і фізичну застарілість; відставання сучасного рівня професійної компетентності педагогічних працівників і керівників ПТНЗ від сучасних вимог; відсутність ефективної системи прогнозування перспективного розвитку системи ПТО; 5) охоплення громадян продуктив-

ної вікової групи неперервною ПТО з урахуванням нових вимог і перспектив ринку праці кожні п'ять років сприятиме розширенню системи професійно-технічної підготовки України.

Список літератури:

1. Айстраханов Д.Д. Концептуальні засади моделювання змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівного профілю / Д.Д. Айстраханов // Професійна освіта: проблеми і перспективи: зб. наук. праць. – К.: ІІТО НАПН України. – 2015. – Вип. 8. – С. 3–9

2. Биков В. Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти [Електронний ресурс] / В. Ю. Биков // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2012. – Вип. 29. – С. 32–40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_6

3. Григор'єва В. А. Управління розвитком професійно-технічної освіти: концептуальний підхід / В. А. Григор'єва // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер.: Професійна педагогіка. – 2014. – № 8. – С. 13–20

4. Державна служба статистики України (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Дзвінчук Д.І. Основні вектори розробки та реалізації освітньої політики в контексті реформи децентралізації в Україні / Д.І.Дзвінчук // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2018. – Вип. 72. – С. 125–135

6. Домбровська С. М. Теоретичні аспекти формування механізмів державного управління у реформуванні вищої освіти України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/01.pdf>.

7. Кузьмінська Л. Соціальне партнерство в управлінні розвитком

Перспективними напрямками подальшого дослідження є аналіз розвитку ПТО та її взаємодії з виробництвом.

професійно-технічного навчального закладу: результати емпіричних досліджень / Л. Кузьмінська // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / [ред. кол.: В.О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : “НВП Поліграфсервіс”, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – 2015. – Вип. 6. – С. 80–90.

8. МОН розробляє стандарти фахової передвищої освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozroblyaye-standarti-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>

9. Мороз С.А. Детермінанти качества высшего образования: значимость и сила влияния (по результатам экспертного оценивания студентов Балтийской международной академии, Латвия) / С.А. Мороз, И.С. Бука, В.М. Мороз, Л.Н.Грень // ВЕСТНИК КазНПУ им. Абая: серия “Педагогические науки”. – №1 (61). – 2019. – С. 74–80

10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – Урядовий кур'єр – № 155 від 29.08.2013

11. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта у контексті теорії людського капіталу / Н. Г. Ничкало // Професійна освіта і освіта дорослих в умовах інноваційного розвитку. – К. – 2000. – С. 246–259

12. Ринок праці // Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Романовський О. Г. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності з формування національної гуманітарно-технічної еліти / О. Г. Романовський // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 2. – С. 61–72

14. Сапельнікова Н.Л., Решетова Г. І. Професійна освіта та

професійна орієнтація як інструмент прогнозування та регулювання ринку праці // *Економіка і суспільство*. – Вип 9. – 2018. – С. 919–926

15. Тицька Я. О. Державна політика у сфері освіти: правовий аспект. // *Прикарпатський юридичний вісник*. – Вип 2(23). – 2018. – С. 55–60

16. Указ Президента України “Про національну доктрину розвитку освіти” // *Офіційний вісник України від 03.05.2002 – 2002*. – № 16. – С. 11. – ст. 860, код акта 22250/2002

17. Якайтис І. Б. Механізми державного управління інноваційним розвитком вищої освіти в Україні : Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Інґа Бронюсівна // *Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу МОН України*. – Івано-Франківськ. – 2018. – С. 21

References:

1. Aistrakhanov, D. D. (2015), “Conceptual ambush of the model for the wizard of professional training of qualified robots in the mechanical engineering profile”, *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy: zb. nauk. prats IPTO NAPN Ukrainy*, Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy, vyp. 8. 136 p., p. 3–9

2. Bykov, V. Yu. (2012), “Innovative development by introducing and technologies of systems of visualization”, *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem.* vyp. 29. p. 32–40, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_6

3. Hryhorieva, V. A. (2014), “Management of vocational education development: a conceptual approach”, *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy*, Ser.: *Profesiina pedahohika*, no. 8., p. 13–20

4. State Statistics Service of Ukraine (ofits. sait), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Dzvinchuk, D. I. (2018), “The main vectors of development and implementation of educational policy in the context of decentralization reform in Ukraine”, *Humanitarnyi visnyk ZDIA*. vyp. 2. p. 125–135

6. Dombrovska, S. M. “Theoretical aspects of the formation of mechanisms of public administration in the reform of higher education of Ukraine”, available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/01>

7. Kuzminska, L. (2015), “Social partnership in the management of the development of a vocational school: the results of empirical research”, *Modernizatsiia profesiinoi osvity i navchannia: problemy, poshuky i perspektyvy: zb. nauk. pr. [red. kol.: V.O. Radkevych (holova) ta in.]*, Kyiv: Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy, vyp. 6, Kyiv: “NVP Polihrafservis”, 244 p., p. 80–90

8. MON rozrobliacie standarty fakhovoi peredvysshchoi osvity, available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozroblyaye-standarti-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>

9. Moroz, S. A., Buka, Y. S., Moroz, V. M., Hren, L. N. (2019), “Determinants of the quality of higher education: significance and power of influence (based on the results of peer review of students of the Baltic International Academy, Latvia)”, *VESTNYK KazNPU ym. Abaia, seryia “Pedahohycheskye nauky”*, №1 (61), p. 74–80

10. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku. *Uriadovi kurier*, no. 155 vid 29.08.2013

11. Nychkalo, N. H. (2000), “Continuing professional education in the context of human capital theory”, *Profesiina osvita i osvita doroslykh v umovakh innovatsiinoho rozvytku*, p. 246–259

12. Rynok pratsi // Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy., available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Romanovskyi, O. H. (2013), “Innovative orientation of pedagogical activity on formation of the national humanitarian and technical elite”, *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*, no. 2. p. 61–72
14. Sapelnikova, N. L., Reshetova, H. I. (2018), “Vocational education and vocational guidance as a tool for forecasting and regulating the labor market”, *Ekonomika i suspilstvo*. vyp. 9, p. 919–926
15. Tytska, Ya. O. (2018), “State policy in the field of education: legal aspect”, *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, vyp. 2(23), p. 55–60
16. Ukaz Prezydenta Ukrainy On the national doctrine of educational development, *Ofitsiyni visnyk Ukrainy vid 03.05.2002 – 2002 r. № 16*, p. 11, stattia 860, kod akta 22250/2002
17. Yakaitis, I. B. (2018), “Mechanisms of public administration for the innovative development of higher education in Ukraine : Avtoref. dys... kand. nauk z derzh. upr.: spets. 25.00.02 “Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia”, *Ivano-Frankivskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet nafty i hazu MON Ukrainy. Ivano-Frankivsk*, p.21

Стаття надійшла до редакції 29.11.2020